

Sedelpressen - ett farligt verktyg

Gotlands Tidningar den 4 juni 2012

Vem orsakar mest skada, den som plötsligt förstör pengar, eller den som plötsligt skapar nya pengar?

Svaret är inte självklart. I maj rapporterades att Sydafrikas centralbank varit tvungen att förstöra över 3,6 miljoner felaktiga 100-randssedlar, värda nästan 320 miljoner kronor. Orsaken uppgavs vara misstag vid Tumba pappersbruk som gett sedlarna fel färg, form och serienummer. Nyheten spreds i flera svenska nyhetsmedia.

Den kritiske läsaren frågade nog: Om sedlarna hade fel färg, form och serienummer, hur kunde de vara värda 320 miljoner kronor? Svaret är naturligtvis att sedlarna, just för att de var felaktiga, inte var värda mer än pappret de var tryckta på. Tryckeriet får göra om och göra rätt. Den samhällsekonomiska förlusten av misstaget är försumbar.

En annan uppmärksamman penningförstörelse stod politikern Gudrun Schyman för när hon i protest mot löneskillnaderna mellan könen eldade upp 100 000 kronor i en grill i Visby sommaren 2010. Vissa menar att detta var dumt eftersom hon förlorade möjligheten att göra något annat med pengarna. Andra menar att det var smart eftersom hon fick betydligt mer uppmärksamhet än om hon hade anlitat en pr-byrå för samma summa.

Det säger förvisso en del om produktiviteten i pr-branschen om det lönar sig bättre att elda upp pengarna än att köpa konsulttjänster, men huvudpoängen är följande: Schymans brasa förstörde inga resurser. Till skillnad från Sydafrikas centralbank kan dock Schyman inte bara begära en extra leverans av nya pengar. Hennes brasa minskade utbudet av kronor, och alla som inte eldat upp sina pengar blev därför faktiskt marginellt rikare av Schymans tilltag.

Den som förstör pengar, gör således ingen verklig skada. Det som händer är att kvarvarande slantar blir aningen mer värda.

Antag nu att någon plötsligt börjar skapa mängder av nya pengar och lånar ut dessa till nästan ingen ränta alls. Inte heller i detta fall händer något med verkliga resurser. Däremot blir alla pengar som redan är i omlopp mindre värda, eftersom det nu finns mer pengar totalt. Alla som inte har en egen sedelpress, eller kan få tillgång till centralbankens nyskapade pengar, blir därför lite fattigare.

Mot den bakgrunden kan det vara värt att uppmärksamma ytterligare en notis i den senaste tidens nyhetsflöde: Den europeiska centralbanken ECB tänker inte uppge vilka affärsbanker som i finanskrisens kölvatten fått låna sammanlagt över en biljon (1 000 miljarder!) euro till förmånliga villkor.

Det är anmärkningsvärt. De flesta som förstör pengar skapar problem enbart för sig själva. Om en centralbank missbrukar sin ensamrätt att skapa nya pengar, kan problemen drabba betydligt fler.

Andreas Bergh

välfärdsvetare nationalekonom och liberal krönikör